

Marija Kocić*Odeljenje za istoriju,
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu*

marija.kocic@f.bg.ac.rs

Francuski uticaj u Boki kotorskoj krajem XVIII i prvih godina XIX veka: delovanje Mirislava Zanovića

Apstrakt: Predmet rada predstavlja analiza prisustva i delovanja pristalica nove francuske revolucionarne vlade u Boki Kotorskoj na razmeđu 18. i 19. veka. Rad u novoj svetlosti prikazuje delovanje pojedinih članova porodice Zanović. Njegova svrha je da ukaže na činjenicu da je u Boki u tom periodu bilo pristalica Francuske revolucije i vrednosti koje je ona proklamovala, dok je poseban akcenat stavljen na delovanje Mirislava Zanovića. Na njegove aktivnosti ukazuje nekoliko dokumenata pohranjenih među izveštajima vanrednog providura u Zadru, Antonija Kverinija. Takođe, u radu su analizirani i događaji koji su usledili nakon ukidanja Mletačke Republike, obeleženi smenom nekoliko vlasti, nastojeći da objasni položaj i delovanje Mirislava Zanovića tokom svake od njih.

Ključne reči: Mirislav Zanović, Francuska, Venecija, Austrija, Rusija, Crna Gora, Budva, Paštovići

Umesto uvoda

Francuska revolucija pokrenula je razvoj građanskog društva inspirisanog jednakošću i slobodom. U nastojanju da raskrsti sa feudalnim nasleđem i istakne individuu kao odgovornu društvenu jedinku, Revolucija je nosila negativne posledice po monarhije u kojima je feudalni poredak najistrajnije opstajao, krepljen jakim uticajem crkve. Đirolamo Dandolo sredinom 19. veka smatrao je da je „zlo seme” koje je ona posejala, pobedom nove filozofije u Francuskoj, izazvalo velike strahove u ostatku Evrope (Dandolo 1855, I, 40). U tome nije grešio.

Boka Kotorska kao sastavni deo države Venecije predstavljala je Mletačku Albaniju, najistureniji deo prema Osmanskom carstvu. Iz te činjenice poticao je upravni i strateški značaj te oblasti. Senat je nekoliko vekova ranije shvatio da je Boka predstavljala predstražu ulazu u njen Zaliv, dok je Budva bila mesto gde su saobraćali svi brodovi na putu za Krf i druga Jonska ostrva pod vlašću

Venecije. Venecija je osvajanja u Boki zaokružila tokom Prvog morejskog rata (1684–1699), kada su joj pored ostalog pripali Herceg Novi i Risan, koje je po smirivanju prilika integrisala u svoj upravni aparat (Kocić i Elezović 2020). Gubitak Moreje (Peloponeza) i nekoliko ostrva na Levantu naveli su Senat da uvidi značaj Dalmacije i Boke. Tim razlogom inspirisani su i pokušaji reforme upravne vlasti u 18. veku, ali je mletačka vlast u Dalmaciji postala izložena pojačanim pritiscima Austrije, u okvirima izmenjenih privrednih okolnosti. Pogranične oblasti Dalmacije i Mletačke Albanije nastojale su da samostalno deluju u odnosu na vlast, što je dovelo do eskalacije razbojništva, koje je u pojedinim slučajevima sadržalo i jasan nacionalistički predznak, kao u slučaju Ivana Busića (Kocić 2017). Mletačka Budva imala je periode uspona i padova. Osamnaesti vek je i u njenom slučaju trebalo da bude obeležen stabilizacijom odnosa koje je mir u Požarevcu obezbedio. Nijedna strana nije uspela da osigura mir na granici, dok je tradicija hajdučije, ili pre njenog rudimentarnog oblika hajduštva, opstala među stanovnicima.

Edidio Ivetić je jedan od istraživača koji je ukazao na značaj venecijanskih popisnih knjiga. Iako ukazuje da im treba pristupiti s oprezom (Ivetić 1995, 350), istoričari danas ne poseduju druge podatke koji bi obezbedili da se na osnovu kvantifikovanja rezultata utvrde i objasne određene tendencije. Najznačajnije naselje i centar upravne oblasti Mletačke Albanije bio je Kotor. U gradu i njegovom „ređimentu”¹ 1766. živelo je 558 porodica, odnosno 4.457 stanovnika, dok je 1771. u njemu živelo 465 porodica i 4.728 stanovnika. Većinskim delom bili su katolici (1766 g. – 3.217, a 1771 g. – 3.629), dok su ostatak činili pravoslavni koji su ostali u manjini (Ivetić 1995, 338). Izvor s početka 19. veka za Kotor navodi da je bio glavna utvrda Albanije (Matutinović 2009, 193), u kome je živelo 4.000 ljudi, većim delom italijanskog porekla i katolika (Matutinović 2009, 196). Najznačajnije naselje za koje je bila vezana aktivnost članova porodice Zanočić bila je Budva, delom i Paštrovići, zbog čega je prikaz strukture njihovog stanovništva od značaja za rekonstrukciju realnih okolnosti pojave i delovanja jednog od njenih najistaknutijih pripadnika u istoriji Boke Kotorske na razmeđu dva veka i epoha. U Budvi je 1758. živelo 200 katoličkih i 139 pravoslavnih stanovnika, u okviru 120 porodica (Stanojević 1956, 30–31). Ona je 1766. imala 444 stanovnika, od toga 214 katolika i 230 pravoslavaca. Od ukupnog broja porodica (107), 13 su bile plemićke, 45 su uživale određena građanska prava (*Famiglie civili*), dok su 49 pripadale običnom puku (*Famiglie plebee*). Prema podacima iz 1771. u mestu je živelo 160(!) stanovnika, od tog broja 55 katolika i 105 pravoslavnih; ukupno 49 porodica. Shodno strukturalnoj

¹ Od reggimento, izraz kojim je označavana određena upravna oblast, manja od kontada (it. *contado*), koji je važio za veću administrativnu celinu. Sudeći prema izvorima iz 18. veka jedina upravna oblast sa statusom kontada u Dalmaciji bio je zadarski (*contado di Zara*).

podeli, ostao je isti broj plemićkih porodica (13), ali su *Famiglie civili* nestale, dok je broj porodica običnog stanovništva iznosio 36 (Ivetić 1995, 340). Početkom 19. veka Budva je bila mesto sa 300 stanovnika (Matutinović 2009, 198).

Paštrovići su primorski kraj koji se proteže istočno od Budve do Cmilove Ulice i Dubovice severoistočno od Spiča (Samardžić et al. 2018). Paštroviće su činila 12 plemena „uz katoličku Lastvu, koja je bila stvarno samostalni socijalno-politički entitet” (Hrabak 1995, 104–105). Prema popisu iz 1766. u njima je živelo 1.253 stanovnika; ogromna većina pravoslavnog obreda i samo 41 katolik. Pet godina kasnije u Paštrovićima je popisano 1.164 stanovnika, od toga 68 katolika i 1.096 pravoslavnih (Ivetić 1995, 341). Što se tiče strukturalne podele stanovništva, popis iz 1766. registruje grešku popisivača koji je 228 porodica, koliko je tada popisano, naveo u plemstvo (*Famiglie nobili*). Po tom pitanju anagraf iz 1771. je precizniji. Navedene godine u Paštrovićima je popisana 431 porodica, od toga 323 *Famiglie nobili* i 108 *Famiglie plebee* (Ivetić 1995, 341). Komune Pobori, Maini i Brajčići, koje su Veneciji pripale 1718, bile su isključivo pravoslavne, u kojima je 1766. živelo 2.060 stanovnika, a 1771. – 1.568 ljudi (Ivetić 1995, 346). Tri opštine kako su najčešće navođeni Maine (Podmaine), Pobori i Brajčići imali su prema Matutinoviću, koji se oslanjao na popise koje su izvršile francuske vlasti, 2.970 stanovnika (Matutinović 2009, 200).

Prva reakcija na novu vlast u Francuskoj bio je predlog kralja Sardinije Vittoria Amadea III (1773–1796) o sklapanju saveza svih država na Apeninskom poluostrvu koji je izneo 1791. Do toga nije došlo, budući da nije postojala opšta nit koja bi povezala interese svih italijanskih država, vođenih sopstvenim državnim razlozima. Jedini se pozivu odazvao Beč, budući da bi njegovi posedi u Milanu i Mantovi postali najugroženiji u slučaju francuskog upada u Italiju (Dandolo 1855, I, 40). Senat se u tim okolnostima odlučio za staru i oprobano politiku – objavio je neutralnost (Tentori 1799, I, 40).

Ugovorom između Porte i Austrije, sklopljenim u Svištovu septembra 1791, data je amnestija „stanovnicima sviju staleža od Crne Gore, Srbije, Vlaške i Moldavije” (Stanojević i Vasić 1975, 443), što se posebno odnosilo na one pojedince koji su tokom rata ratovali protiv osmanskih snaga. U ugovoru Porte i Rusije potpisanom u Jašiju 9. januara 1792. izostala je slična odredba, što je prepustilo sultanove podanike, koji su ratovali na strani neprijatelja, mogućnosti odmazde. Gligor Stanojević je smatrao da su u taj rat Crnogorci bili uvučeni više „nego što su sami htjeli da se angažuju za račun hrišćanskih saveznika Austrije i Rusije protiv Turske” (Stanojević i Vasić 1975, 443). Za Veneciju Porta više nije predstavljala opasnost (Stanojević 1955, 64). Veći značaj stekao je Mahmud-paša Bušatlija, s kojim je mletačka vlast nastojala da bude u dobrim odnosima. Poznato je njegovo kolebanje u odnosima prema Porti, koja mu je u više navrata opraštala pobune (Kocić i Elezović 2018). Upravo je delovanje Mahmud-paše steklo primarno mesto u izveštavanju francuskog republikanskog glasila *Moniteur* o zbivanjima u Crnoj Gori i Boki krajem 18. veka (Lainović 1955).

Antun Zanović i njegovi sinovi

Zanovići su bili stara i ugledna porodica iz Paštovića. Antun Zanović (1720–1801)² pripadao je paštrovskom rodu Zanovića, čiji su pojedini pripadnici živeli u Istri, dok su se neki sredinom XVII veka preselili u Poljsku. Jedno vreme (od 1753) živi sa porodicom u Veneciji, gde mu se 1761. rodio najmlađi od četvorice sinova – Mirislav (Breyer 2020, 20).³ Antun je 1766. bio primoran da napusti Veneciju zbog toga što je držao kafanu s kockarnicom (Breyer 2020, 26). Vratio se u Boku i uložio deo imetka u nekretnine u Budvi i Paštovićima (Breyer 1904, 107). U Veneciji su ostala dvojica njegovih starijih sinova – Primislav i Stjepan. I oni su krajem 1769. pod sličnim okolnostima proterani iz Venecije, kada im je naređeno da se vrate u Budvu. Suprotno tome, odlučili su da krenu drugim putem.

Stjepan se 1751. rodio u Budvi, gde je u crkvi sv. Ivana Krstitelja 28. jula kršten kao Stjepan Hanibal (Breyer 1904, 108). Ovaj pripadnik Zanovića imao je vrlo interesantan životni put, čije pojedinosti još uvek nisu potpuno rasvetljene i pored napora istraživača koji su se njime bavili (Breyer 1904; Breyer 2020; Rovinski). Tokom 1770. zajedno sa Pribislavom boravio je u Italiji, gde se uveliko kockao, dolazeći do novca uglavnom prevarama. Nakon toga braća su se razdvojila, da bi se naredne godine našla u Lionu. Odavde su otputovali u Holandiju, gde su izdavajući lažne menice uspeali da ojade jednu trgovačku kuću. Sudski proces i afera u vezi toga uspeali su da im dođu glave. Stjepan je 1773. boravio u Parizu, gde se upoznao s filozofom Žan-Žakom Rusoom. Međutim, zbog dugova Stjepan je ubrzo morao da napusti grad (Breyer 1904, 111–114). Boravak u Napulju ga je dodatno zakrvio s mletačkim vlastima. On je 1774. u Napulju uspeo da potkupi mletačkog predstavnika Kavalija da učestvuje u falsifikovanju dokumenata sa ciljem da se zajedno sa Primislavom okoristi i dođe do novca. Nakon razotkrivanja te afere Brejer je pretpostavljao da su se obojica kraće vreme sklonili u Budvu (Breyer 1904, 115–116), ali za to ne postoje pouzdani dokazi. Stjepan je 1775–1776. boravio u Beču i bio viđen u društvu sa Nikolom Davidovićem (Breyer 1904, 118).

Konačan raskid s mletačkim vlastima predstavljala je odluka Sinjorije, doneta 25. avgusta 1778, kojom je presuđeno učesnicima afere u Napulju. Kavali je razrešen dužnosti, a Primislav osuđen kao glavni krivac i proteran zauvek sa mletačke teritorije. U slučaju da prekrši presudu i bude uhvaćen, pretila mu je

² Mirko Breyer ga isključivo pominje kao Antuna (Breyer 2020, 20 i dalje), dok se u mletačkim izvorima pominje kao Antonio. U dokumentima na hrvatskom ili srpskom jeziku pominje se kao Antun.

³ Brejer ga isključivo pominje kao Miroslava. Generalno svi hrvatski istoričari pominju ga isključivo kao Miroslava. Njegovo ime je Mirislav, kako originalna arhivska neobjavljena građa ukazuje.

desetogodišnja kazna galiota na nekoj od državnih galiija. Stjepan je u sudskoj presudi označen kao drugookrivljeni i osuđen je na desetogodišnji progon sa teritorije Republike. Ukoliko bude bio uhvaćen pretela mu je trogodišnja robija (Breyer 1904, 134).

Nakon što je u leto 1776. Primislav⁴ proteran sa dubrovačke teritorije, otputovao je u Rusiju, gde se bavio falsifikovanjem novčanica koje je potom rasturao (Breyer 1904, 116 i dalje). U vreme kada je Stjepan izvršio u Amsterdamu samoubistvo, dvojica njegove braće, Primislav (pod imenom Marko) i Hanibal, boravili su u Rusiji (Breyer 2020, 151 i dalje). Zbog falsifikovanja novca osuđeni su pred sudom te države avgusta 1783. Pet godina proveli su u tamnici, da bi 1788. na caričin zahtev bili deportovani iz Rusije (Breyer 2020, 162). Nakon toga o Primislavu ne postoje pouzdani podaci, dok je Brejer smatrao da se on počeo baviti trgovinom robljem za potrebe Južne Amerike (Breyer 2020, 163).

Mirislav Zanović je na poziv brata Stjepana otputovao u Litvaniju, gde je ostao i nakon njegove smrti (1785). Prema jednom austrijskom policijskom izveštaju iz kasnijeg perioda on je 1786. u Poljskoj postao slobodnim zidarom (Breyer 2020, 169). Ivan Pederin za njih navodi da su predstavljali „ceh intelektualaca, posjednika idejnog dobra prosvetiteljstva koji su k tome i živo djelovali u političkom životu svoje odnosne zemlje” (Pederin 1999, 620). Na teritoriji Austrije njihovo delovanje najstrože je suzbijano, u čemu je vlast koristila kazina, cenzuru i špijunažu (Pederin 1999, 620 i dalje). Nakon napuštanja Poljske Mirislav putuje u Pariz. Tokom boravka u Parizu prošao je kroz sve vihore Revolucije, postavši njen vatreni zagovornik (Breyer 2020, 169). Brejer je smatrao da se u Budvu vratio uoči ukidanja Republike. Brejer je zanemario i njegovo delovanje tokom poslednje decenije 18. veka, što je ostavilo prazninu u tumačenju njegovog lika, kao i u analizi postojanja francuskog uticaja u delovima Boke, što je u našem istraživanju i glavni predmet analize.

Tragom malo poznatog dokumenta

Odlukom da pogubi kralja Luja XVI (1774–1793) 21. januara 1793. nova vlast je *defacto* raskrstila sa monarhijom. Formirana je Prva koalicija, koju su činili Velika Britanija, Austrija i Prusija, kojima su se pridružile Holandija, Rusija i Španija. Savezu su pristupili i vladar Sicilije Ferdinand IV Burbonski (1759–1816/1825) i veliki vojvoda Toskane Ferdinand III (1790–1801 / 1814–1825). Iz Beča, Berlina i Napulja u Veneciju su stigli pozivi da pristupi koaliciji. Senat je odlučio da ostane neutralan, uzdajući se u jednu nepouzdanu činjenicu.

⁴ Opisuje ga rečima: „smion, lakouman, rječit, razvratan, rasipan, ulizica, laškavac, laža, neobična pamćenja i imajući konačno sva svojstva lupeža velikog stila” (Breyer 2020, 38).

Premda su Francuzi lako mogli da osvoje Savoju i Nicu, isti slučaj nije bio sa najznačajnijim prelazima preko Alpa, koje su čuvale austrijsko-sardinijske snage (Dandolo 1855, I, 40–41).

Od velikog zanačaj za razmatranje ove teme su i dva dokumenta koje je Jovan N. Tomić pronašao i objavio. Prvi predstavlja pismo generala Markantonija Bubića, a drugi izveštaj generalnog providura Dalmacije Alvizea Marina (1792–1795), koji je on uradio na osnovu Bubićevog izveštaja, u pojedinim stavkama vidno menjajući njegove iskaze. Svakako, po pitanju ovde analizirane teme, Bubićev izveštaj napisan 22. decembra 1793. je detaljniji, ozbiljniji i, kako je vreme pokazalo istinitiji. Bubić svoje pismo započinje analizom širenja ideja Revolucije, ukazujući da su se one širile trgovačkim saobraćajem, odnosno razgovorima među trgovcima i od strane njih zaposlenih lica. Tajni razgovori na koje je on otvoreno aludirao, predstavljali su siguran put da se ideje Revolucije, posebno one o jednakosti i bratstvu, prošire na mletačku teritoriju (Tomić 1933, 67).

Francuzi koji su putovali u Istanbul obično su svraćali u Šibenik, kod konzula te nacije Bartoletija Colatija (Tomić 1933, 68). Ruta koja se na taj način formirala bila je pogodna i za širenje novih ideja kojima je Francuka zračila. Shodno tome i ideje o jednakosti i slobodi širile su se Bokom iz pravca Šibenika, a pre svega iz Dubrovnika. Obični ljudi u Boki u lokalnom kazinu i kafanama prepričavali su dešavanja u Francuskoj. U Kotoru je krajem mletačke vladavine radio kazino, po svoj prilici uređen po principu slične institucije u Veneciji. U Veneciji su kazini stekli ulogu privatnih salona koji su služili kao mesta gde se kockalo, vodili prijateljski razgovori, ali i dvostruki životi, donekle pogodni i za prostituciju. Oni su stekli značaj u vreme kada je Senat naredio zatvaranje Ridota, najveće kockarnice, za čime je usledio i obračun sa kockom. Moguće je da je krajem mletačke epohe slična situacija vladala i sa kazinom u Kotoru. Koterski kazino nadživeo je mletačku državu, ali je kasnije stekao drugačiju konotaciju, kada su se u njemu počeli okupljati pripadnici višeg sloja gradskog društva, odnosno plemići, obrazovani pojedinci, činovnici i sveštenici (Pederin 2011, 243, nap. 56). Odluke nove vlasti u Parizu mogle su kod Bokelja da naiđu na prezir ili odobravanje, ali su mletačkoj vlasti počele da predstavljaju opasnost od trenutka kada su u samoj Veneciji prepoznali želju Francuske da ugrozi njenu samostalnost. Time je začetku stvaranja profrancuske političke struje u Boki, koja je u kasnijim godinama odigrala određenu ulogu u uspostavi njene vlasti, u istoriografiji zametnut svaki trag.

Izveštaj Markantonija Bubića u mnogo većoj meri ukazuje na profrancusku orijentaciju članova porodice Zanović, nego što je Marin bio spreman da prihvatiti. Poreklom iz Boke, tačnije Budve, bio je dobro upoznat s lokalnim prilikama. Kao glavni izvor informacija o Zanovićima naveo je svog rođaka, tadašnjeg generalnog vikara Budve, opata Bubića. Markantonio se nije ustezao da označi Zanoviće kao propagatore ideja Revolucije, a takođe ni da prećuti njihov uticaj na Paštroviće po tom pitanju (Tomić 1933, 70).

Markantonio Bubić naveo je da su dvojica od četvorice sinova grofa Antuna Zanovića bila osuđena od mletačkih vlasti, ali su druga dvojica živela u kući s ocem, istih osećanja kao i oni (Tomić 1933, 70). Konstatcija o osuđenim sinovima odnosila se na dvojicu najstarije braće – Primislava i Stjepana, a iz samog koncepta Bubićevog kazivanja može se zaključiti da su i oni bili liberalnog duha, formiranog prihvatanjem ideja o slobodi i jednakosti. Kao drugi aspekt tumačenja istog navoda može se smatrati da su se oni, poput svoj braće, odali kocki i nelegalnim radnjama, zbog čega su osuđivani i proterivani. Markantonio Bubić nije bio detaljnije upoznat s njihovom sudbinom, jer u trenutku kada je pisao izveštaj Stjepan je bio nekoliko godina mrtav. On je izvršio samoubistvo sredinom 1786. u Amsterdamu (Breyer 2020, 147). I za Primislava nakon 1788. nije se više čulo, a njegova sudbina ostala je predmet nagađanja. Sudeći na osnovu tog Bubićevog izveštaja krajem 1793. Mirislav Zanović živeo je u Budvi (Tomić 1933, 70).

U slučaju Hanibala Zanovića, njegovu profrancusku orijentaciju potvrdio je Brejer, koji je u svom delu naveo da je u vreme kada je Napoleonova vojska osvojila Veneciju on boravio u Francuskoj, ali je kasnije poslat u Boku da bi se među svojim zemljacima istakao kao „agilni emisar nove demokratske, Francuzima sklone stranke”. Nakon određenog vremena preselio se sa porodicom u Italiju (Breyer 2020, 163). Ista činjenica ukazivala je da je paštrovičku opštinu (*comunità*), s kojim su održavali kontakte, i gde su imali rođake i pristalice, pretio da zahvati revolucionarni duh, u vreme kada vlast u Veneciji nije imala definisani pristup stavovima Revolucije. Alvize Marin, sudeći po nacrtu dokumenta koga je početkom 1794. planirao da pošalje Senatu, nije bio preterano opterećen Mirislavom. To se može uzeti kao jedno od opravdanja zbog čega nije prosledio Senatu poruku koja bi ukazala na pretnju od revolucionarnih stavova. Tog stava Marin se držao do isteka svog mandata, jer u svojoj poslednjoj relaciji (izveštaju) Senatu od decembra 1795. ni na jednom mestu nije upozorio najviše telo Republike na postojanje pristalica francuske revolucionarne vlade u Boki (ASV, Collegio, Relazioni, b. 70).⁵

Mirislav Zanović kao vođa pobune u Paštrovićima 1795.

Veliki deo 1795. protekao je u pokušajima vladike Petra I Petrovića–Njegoša da izmiri zavađena crnogorska plemena zbog straha od napada skadarskog sandžak-bega Mahmud-paše Bušatlije (Pavićević 1956, 155). Generalizujući stanje prilika u oblasti, Branko Pavićević je smatrao da razdoblje od 1793. do 1796.

⁵ Venecija, 8. decembar 1795; Alvize Marin Senatu; dokument dostupan na javnom domenu: www.statodamar.it; transkripcija rukopisa Lia de Luca.

nije dovoljno rasvetljeno, ali da svakako nije bilo mirno (Pavićević 1956, 154). S tom konstatacijom i danas se moramo složiti. Nisu samo površno poznate prilike među crnogorskim plemenima i njihovim međusobnim zavadama, već i prilike u Boki, koje moraju da postanu predmet novih preispitivanja.

O delovanju Mirislava nakon povratka u Boku sredinom oktobra 1795. danas svedoče nekoliko dokumenata. Zanimarena u istorijskim istraživanjima, ona na najbolji način ukazuju na njegovo ponašanje i namere zbog kojih se vratio u rodni kraj. Prvi je kopija pisma koje je 19. oktobra 1795. podesta Budve uputio vanrednom providuru u Kotoru, Lorencu Sorancu (1795–1797). Drugi, kopija pisma nadintendata Budve, pukovnika Stefana Bubića, oca Markantonija Bubića. Uz taj dokument dostavljeno je i kratko obaveštenje od 18. oktobra 1795. od „osobe iz Paštovića” upućeno Stefanu Bubiću. Na osnovu navedenih dokumenata Soranco je 20. oktobra sastavio izveštaj adresiran na novog generalnog providura Dalmacije, Andreju Kverinija (1795–1797). Kverini je dostavljenu dokumentaciju i svoj izveštaj od 30. oktobra poslao Senatu (ASV, Sen., Disp., Prov. da Terra e da mar, b. 467).⁶ Na osnovu tih dokumenata moguće je u određenoj meri prikazati delovanje Mirislava u svetlu kako su ga mletačke vlasti protumačile.

U izveštaju od 19. oktobra podesta Budve otkriva da je on prethodno porukom upućenom od strane Soranca (17. oktobra) bio alarmiran o aktivnostima ZANOVIĆA. On se istog dana dao u akciju da bi rasvetlio, kako kaže, uzrok pobune i njene počinioc, što mu je na kraju uspelo zahvaljujući podršci pukovnika Bubića (ASV, Sen., Disp., Prov. da Terra e da mar, b. 467, f. 1r).⁷ „Osoba odrađene stavljen pod budnošću Vrhovnog Suda zbog svojih zavirljivih tendencija i nesigurnog ponašanja”, stigao je nekoliko dana ranije iz Pariza u Boku da bi posetio svog sedamdesetogodišnjeg oca. Ostareli grof Antun ZANOVIĆ i sam se prema odluci suda nalazio u konfinaciji u Budvi (ASV, Sen., Disp., Prov. da Terra e da mar, b. 467, f. 1r).

Mirislav je, prema tvrdnji podeste, „služio kao stožer monstruozne pobune”, koja je iz nekoliko razloga pogađala državne interese Republike. On je nastojao da pobuni do tada odane mletačke podanike iz Paštovića, i u tome ga je podrža-

⁶ ASV, Senato, Dispacci, Provveditori da Terra e da Mar e altre cariche, b. 467 (ex 662) (dalje: Sen., Disp., Prov. da Terra e da mar, b. 467), [Dispazi Proved[it]r General In Dalmazia z. Andrea Querini da 26 7bre 1795 usque p[r]jimo Xmbre 1796], izveštaj nema numeraciju; Zadar, 30. oktobar 1795; Andrea Kverini Senatu. Za razliku od većine Kverinijevih izveštaja objavljenih na javnom domenu www.statodamar.com, pomenuti izveštaj, kao i dokumenti koji ga prate, nisu objavljeni na navedenom sajtu. Autoru je neobjavljene dokumente ustupio kolega Haris Dajč, koji je boravio i u Državnom arhivu Venecije (*Archivio di Stato di Venezia*) istražujući građu za svoj doktorski rad, zbog čega mu autor duguje veliku zahvalnost.

⁷ Podesta Budve vanrednom providuru u Kotoru, Budva, 19. oktobar 1795.

lo nekoliko osoba s kojima je, tu i tamo, bio povezan krvnim srodstvom. Prema proceni podeste, delovanje Mirislava nije samo bilo usmereno na Paštroviće, već i na okolne stanovnike (ASV, Sen., Disp., Prov. da Terra e da mar, b. 467, f. 1v). U svom izveštaju podesta koristi isključivo reč „rei”, koja ima značenje „krivac”.

Agenti Mirislava Zanovića imali su zadatak da pobune okolni narod sa ciljem da napusti osmansko podaništvo. Među njima bio je i njegov brat od strica Filip Zanović. Filip je obezbedio barku s kojom je istog jutra pokušao da napusti luku, ali je podesta Budve uspeo da ga spreči u tome. Dok se to dešavalo, širile su se u Paštrovićima glasine o „nezavisnosti i slobodi”. Prema navodima podeste, sami Paštrovići bili su pogođeni njihovim akcijama i vodili su se osvetom za uvredu koji su im „krivci” naneli. Podesta Budve smatrao je da su oni bili okupljeni bez saznanja vlasti (ASV, Sen., Disp., Prov. da Terra e da mar, b. 467, f. 1v). Kao buduće delovanje on je predložio da se sporna barka čuva, pretraži kraj, dok je za naredni dan planirao da pređe na državni šjambeko,⁸ da bi ga izvukao iz ruku pobunjenika. Mletačka vlast bila je ugrožena, jer se galera koja je trebala da brani taj deo obale nalazila izvan Zaliva. Zbog toga je podesta smatrao da je potrebno da naoruža dodatnu stražu, dok je sam bio spreman „da silom odgovori na silu” (ASV, Sen., Disp., Prov. da Terra e da mar, b. 467, f. 2r).⁹

I Stefan Bubić dobio je slična upozorenja, kao i podesta u Budvi, od vanrednog providura u Kotoru istog dana, 17. oktobra. Njegov izveštaj je drugačijeg karaktera, i u njemu su iznete nešto drugačije činjenice. Bubić navodi da je 15. oktobra došlo do incidenta u kome su „četiri glavne vođe” od nekog osmanskog podanika oteli 16.000 pijastra. Ta četvorica su ujedno činila i najnasilniji deo Paštrovića, čije je delovanje kontrolisala porodica Zanović. Mirislav je u vreme pljačke nastojao da spreči državne organe da obavljaju svoj posao. Mletački vojnici uspeali su da obuzdaju i uhvate počinioc (ASV, Sen., Disp., Prov. da Terra e da mar, b. 467, f. 1r).¹⁰ Pismo koje je Bubić dobio od „osobe iz Paštrovića” ukazuje na osobu koja je poštovala mletačku vlast, ali je i po rodbinskim vezama bila bliska vođi pobune. Anonim izražava žaljenje zbog ranjenih i mrtvih, koji su pali „od njegove strane ili zbog njegovih naredbi”. Da se radilo o još jednom pripadniku roda Zanovića ukazuje navod da se „u toj bandi nalazio i moj nećak” (ASV, Sen., Disp., Prov. da Terra e da mar, b. 467, f. 1r).¹¹ Budući da se kao jedan od učesnika pobune pominje i Filip Zanović, moguće je da je autor tog dokumenta bio Antun Zanović.

⁸ *Sciambeco* je vrsta malog ratnog broda. Videti popis stanja mletačke ratne morarice na dan 12. maj 1797, koji je sastavio profesor nautičke škole u Trstu, Gasparo Tonelo (Dandolo 1855, I, 58–59).

⁹ Podesta Budve vanrednom providuru u Kotoru, Budva, 19. oktobar 1795.

¹⁰ Pismo Stefana Bubića vanrednom providuru u Kotoru, 19. oktobar 1795.

¹¹ Pismo „osobe iz Paštrovića” pukovniku Bubiću, 18. oktobar 1795.

Lorenzo Soranco imao je drugačiji pogled na dešavanja. U izveštaju od 20. oktobra 1795. otkrio je da je mletačka vojska stavljena u dejstvo 14. oktobra, kada je pokušala da oslobodi „na ovoj granici jedan kraj”. O kome tačno „kraju” je bila reč nije navedeno. Vojsku su predvodili kapetan Gika i pukovnik Bubić. Soranco se za pomoć obratio i kapetanu zaliva, jer je smatrao da bi angažovanje državnog broda iz kotorske luke moglo da navede pobunjenike na uzdržanost, ili povlačenje (ASV, Sen., Disp., Prov. da Terra e da mar, b. 467, f. 1r).¹² Soranco otkriva da je Paštroviće zahvatilo vrenje izazvano idejama koje je Revolucija iznedrila o nezavisnosti i slobodi što je ujedno predstavljalo „sramotno ruganje” vlastima, koje je Mirislav Zanović „dresso di ritorno da Parigi” (ASV, Sen., Disp., Prov. da Terra e da mar, b. 467, f. 1v). U trenutku kada je sastavljao izveštaj Soranco je Mirislava držao u tamnici, spreman da ga izruči u ruke pravde. Mirislav je Sorancu predstavljao „mrsku osobu”, za koju je predložio da bude uklonjena u tajnosti (ASV, Sen., Disp., Prov. da Terra e da mar, b. 467, 1v).

Zanović je pomenut i u izveštaju generalnog providura Dalmacije Andreje Kverinija od 30. oktobra. Opisujući prilike u Paštrovićima predstavio je njihovu sklonost da sa istomišljenicima u Brajićima i Mainama vlastima stalno stvara probleme. Isti dokument potvrđuje da je nekoliko osoba držano u kotorskom zatvoru (ASV, Sen., Disp., Prov. da Terra e da mar, b. 467, f. 2r).¹³ Soranco je držao u tamnici krivca „koji je izazvao pobunu i zdušno se opirao mletačkoj vojsci”. Po svemu sudeći reč je o Mirislavu Zanoviću. Njegovo zarobljavanje i pojava mletačkih brodova u vodama pobunjenih Paštrovića trebali su da obuzdaju nove ispade (ASV, Sen., Disp., Prov. da Terra e da mar, b. 467, 2v).

Povratak Mirislava u Boku s jeseni 1795. nije predstavljao puku slučajnost. On je po svoj prilici bio poslat u Boku da bi pridobio nove pristalice. Na to ukazuje činjenica da je boraveći u Francuskoj do tada formirao vlastitu svest o dešavanjima, koja ga je izdvojila u pristalicu novih ideja koje je Revolucija nametala. Pokušaj pobune koju je vodio služi kao neosporni argument u opravdanju te tvrdnje. U isto vreme, Mahmud-paša Bušatlija ojačao je svoj uticaj, ponovo priznavši vlast Porte. Francuska Republika je posredstvom Porte, koja je tek priznala njenog predstavnika za punovažnog, smatrala da ima određenih uticaja nad skadarskim sandžak-begom, sve dok on nominalno bude priznavao njenu vlast. U isto vreme, Boka je za francusku vladu stekla veliki značaj zahvaljujući svom strateškom položaju, koji je omogućavao ulazak njenih brodova u Jadran. Prodorom u Italiju i držeći Boku pod kontrolom, francuska vojska mogla je da suzbije austrijski uticaj u Dalmaciji. Moguće je da će istraživanjem francuskih arhiva biti otkriveni dokumenti koji će dodatno rasvetliti ulogu Mirislava tokom njegovog boravka u Parizu, koje do danas nije predstavljalo temu nijednog istraživanja.

¹² Lorenzo Soranco Andreji Kveriniju, Kotor, 20. oktobar 1795.

¹³ Andrea Kverini mletačkom Senatu, Zadar, 30. oktobar 1795.

Previranja u Boki nakon propasti Mletačke Republike

Prilike na međunarodnom planu izmenile su se 23. novembra 1795. kada je francuska vojska poražena kod Loana. Direktorijum u Francuskoj imenovao je Napoleona Bonapartu (1769–1821) za glavnokomandujućeg francuske vojske u Italiji (Dandolo 1855, I, 43), čime je i vojna intervencija Francuske u Evropi ušla u novu fazu. Napoleon je poveo prvu vojnu kampanju u Italiju početkom 1796. u vreme kada je Direktorijum zahtevao od Senata da isporuči grofa di Lila (Luja XVIII), koji se bio sklonio u kuću grofa Gacole u Veroni (Dandolo 1855, I, 43–44). Prelomni trenutak nastupio je Napoleonovim osvajanjem Milana 15. maja 1796. Borbe austrijske i francuske vojske u Terafermi početkom 1797. najavile su mogućnost ukidanja Mletačke Republike (Scarabello 1998). Marta 1797. Napoleon je u Bergamo, Brešu i Kremu poslao emisare s novcem koji su trebali da propagiraju demokratsko uređenje, u vreme kada je odlučio da napadne Veneciju (Dandolo 1855, I, 46–47). Prve demokratske komune uz francusku potporu i novčanu podršku proglašene su u 12–13. marta u Bergamu, zatim 17–18. marta u Breši i 27. marta u Kremi (Scarabello 1998). Haris Dajč, tumačeći dešavanja na osnovu britanskih izvora, ukazuje da je od aprila situacija i u gradu Veneciji postala vrlo napeta, pripisujući je u zaslugu Napoleonu koji je u više narata slao ultimatumе, čije je prihvatanje očekivao (Dajč 2016, 57). Do ozbiljnog sukoba došlo je u Veroni na drugi dan Uskrsa (17. aprila), koji je trajao pet dana, zbog čega je događaj upamćen kao *Veronežanski Uskrs (Pasque Veronesi)* (Dandolo 1855, I, 47). Otpor Francuzima ostao je individualna stvar Verone, jer su u Leobenu¹⁴ započeli pregovori između Napoleona i predstavnika Senata.

Prema odredbama ugovora u Leobenu (18. april 1797) Francuska je zadržala Jonska ostrva (Dajč 2011; Safonov 1988) i deo albanskog primorja, dok su Dalmacija s ostrvima, Boka Kotorska i Istra pripali Austriji, kao kompenzacija za gubitak Lombardije, koju je Beč ustupio Francuskoj (Prpić 1964, 223). Svedena samo na grad Veneciju s okolinom, ova država nije mogla da opstane (Dandolo 1855, I, 81). Odredbe iz Leobena obe strane držale su u tajnosti.

Neizvesnost kojoj se strani treba prikloniti krojila je nekoliko narednih meseci sudbinu stanovnika Dalmacije i Boke, posebno nakon što je Veliko veće (*Consiglio Maggiore*) tokom poslednjeg zasedanja 12. maja 1797. donelo odluku o ukidanju Republike Venecije (Scarabello 1998). Veliko veće koje je donelo tu odluku brojalo je 537 članova. Nelegalnost čina Dandolo je pravdao činjenicom da je za punovažnost odluke bilo potrebno najmanje 600 glasova (Dandolo 1855, I, 51). Isti događaj otvorio je pitanje nasleđa njenih teritorija.

¹⁴ Ljubno u severnoj Štajerskoj.

U Dalmaciji su, već u to vreme, bile prisutne tendencije da se priključi Austriji da ne bi došla pod vlast Francuza. U tim okolnostima vrlo značaju ulogu imala je činjenica da se katolički kler izdvojio kao najžustriji protivnik francuskog osvajanja. Značajnu ulogu u kreiranju javnog mnjenja i uopšte dešavanja u Dalmaciji, kako je utvrdio Jovan Katalinić, imala je štampa (Cattalinich 1841, I, 36). Grga Novak je smatrao da je Francuska u Dalmaciji, u skladu s time, imala vrlo malo pristalica, dok je ogromna većina njenih stanovnika pre bila za austrijsku, nego francusku vlast (Novak 1940, 4–8). Dok su odredbe u Leobenu držane u strogoj tajnosti austrijska vojska osvajala je deo po deo Dalmacije, koja joj je shodno odredbama istog mira bila priznata kao posed.

Poslednji vanredni providur u Kotoru, Lorenzo Soranco, okupio je na Zboru 22–23. maja 1797. predstavnike svih bokeljskih opština, na kome su oni izjavili da neće dozvoliti da Francuzi zavladaju Bokom (Đorđević 1912, 139). U analizi tih dešavanja Lazar Tomanović se pozivao na pisanje opata Antuna Kojovića, prema kome je budvanski knez Antun Zanović predložio, i taj predlog bio prihvaćen, da se obrate vladici Petru I da sa svojim ljudima uspostavi red u Budvi (Tomanović 1901, 23). Na jednom od tih skupova imenovani su Danilo Papković iz Herceg Novog i Petar Franov Luković iz Prčnja, kojima je 22. juna data instrukcija da otputuju u Zadar i sastave izveštaj o prilikama, na osnovu koga su u Boki trebali da odrede svoje dalje postupanje (Butorac 1938a, 162). To je bilo neophodno, budući da su se prilike u Dalmaciji vidno izmenile, posebno nakon što je objavljen anonimni Proglas 15. juna kojim se njeni stanovnici pozivaju da ne prihvate francusku vlast (Cattalinich 1841, I, 31–33).

Profrancuska struja delovala je najjače u Budvi. To potvrđuje dokument nastao u Kotoru 13. jula 1797, u kome je navedeno „nemamo iz Mletaka nijedan dobar glas; sve su Francesi prevarnuli vladanje baš kaj u Budvu, đe zapovijeda ko bi imao slušat” (Dragičević 1949, 167). Prema Lazaru Tomanoviću Petar I je u prvo vreme pomagao revolucionarnu i demokratsku vlast u Boki, ali je do prelomnog trenutka došlo 17. jula, kada je poslednji podesta Paskvalji napustio mesto, nakon čega je Petar I promenio kurs svoje politike napustivš Francuze i demokratsku stranku u Boki (Tomanović 1901, 24).

Mirislav je nakon pobune u Boki jedno vreme proveo u zatvoru u Veneciji. Kada su Francuzi osvojili grad, oslobodili su sve zatvorenike iz zatvora *Dei Piombi* gde je svoju kaznu služio i Mirislav (Breyer 2020, 166; Prpić 1964, 225). U julu 1797. Beč je bio detaljno obavešten o Mirislavu i njegovoj porodici. Njegov otac živio je u Veneciji, odakle je bio proteran „zbog skandala”, ali nije navedena i njegova pozadina. U tom izveštaju potvrđena je činjenica da je Antun imao četvoricu sinova, koji su proputovali Evropu „ističući se marljivošću s kojom su posećivali kockarnice, i redovnošću s kojom su pobeđivali” (Pisani 1893, 69). Hanibal i Mirislav vratili su se u Budvu 1797. „Oni su tada bili jakobinci i distribuirali su proglase demokratske vlade u Veneciji” (Pisani 1893, 69).

Vladan Đorđević uočio je formiranje tri partije u Boki – procrnogorsku, druga je bila proaustrijska, a treću je odredio kao „mletačku demokratiju” (Đorđević 1912, 140). Pod njome je podrazumevao profrancusku mletačku vladu, koja je uspostavila vlast u Veneciji i sada je nastojala da okupi teritorije koje su pripadali Republici pod jednom upravom. Nakon što je austrijska vojska uspela da osvoji Dalmaciju, do raspleta je došlo i u Boki.

Petar I nastojao je da koristeći se okolnostima Crnoj Gori prisajedini Župu. „Mudro mišljenje neumrloga grofa Antuna Zanovića predloži i predlog bi primljen da se obrate crnogorskom vladici i da ga zamole da sađe i da se zauzme da se dalje neprijatelji, koji su javno i bistro prijetili e će razoriti grad Budvu za što primi Franceze” (Kovačić 1878, II, x i str. 4).¹⁵ Pavao Butorac smatrao je da je upravo grof Antun Zanović pozvao Petra I zato da grad ne bi napali Crnogorci kao „*utočištu Francuza*” (Butorac 1938a, 164). Antun Kojović naveo je da je s malom pratnjom Petar I ušao u Budvu i da se s gradskim predstavnicima sastao u kući grofa Antuna Zanovića radi pregovora, ali da tom prilikom ništa konkretno nije dogovoreno (Kovačić 1878, II, 5).

Budva je bila pod vlašću Crnogoraca od 14. jula do 28. avgusta 1797 (Đorđević 1912, 143; Kovačić 1878, II, 9). Kojović je takođe potvrdio da su Crnogorci jedno vreme držali Budvu, a vlast koju su oni tom prilikom uspostavili naziva *Buluk*, najverovatnije verzija turske reči buljuk (Kovačić 1878, II, 7). Kojović je skrenuo pažnju i na jedan zanimljiv detalj. Naime, 18. jula svi plemići Budve obratili su se Petru I sa odlukom da žele da prihvate vlast cara „*kao ugarskog kralja*”, ali su se tome odlučno suprotstavili Paštrovići (Kovačić 1878, II, 7).

Prvi period prve austrijske uprave Bokom (1797–1805)

Austrijski general Matija Rukavina (*Mathias Rukavina von Boynograd*, 1737–1817) ušao je 24. avgusta u Kotor. Tri dana kasnije poveo je vojsku na Budvu. Na pola puta došlo je do susreta s vladikom Petrom I. Nakon toga austrijski general ušao je u Budvu (Pisani, 1893 44–45). Rukavina je kao predstavnik nove austrijske vlasti izabrao trojicu lokalnih plemića, među kojima je bio i Bubić, austrijski čovek, koji nije bio u dobrim odnosima s vladikom. Petar I je tražio od Rukavine da Bubić bude uklonjen, pod pretnjom da će sa Crnogorcima napasti grad. To je imalo učinka i Rukavina je zamenio Bubića „jednog od svojih najvatrenijih pristalica, čovekom pod imenom M. Zanović, koji je bio jedan od propagatora revolucionarnih ideja” (Pisani 1893, 45–46). Pizaniju nije ostala nepoznata profrancuska orijentacija Mirislava, ali i da je za njegov opstanak u političkom životu Budve najodgovorniji bio vladika Petar I. To mu je pružilo

¹⁵ Ovaj navod potiče iz „Билешке каноника Дра А. Којовића Будвљанина” koji je prvi objavio Risto Kovačić u drugoj svesci *Priloga za Povjesnicu Voke Kotorske*, a koji preuzimaju svi potonji istraživači koji su se bavili tom temom.

zaštitu, uprkos činjenici da je Bubić sredinom oktobra oslobođen iz zatvora i imenovan za nadintendanta u Budvi (Pisani 1893, 47).

Ugovor u Kampo-Formiju potpisan je 18. oktobra 1797. Njime su potvrđene odredbe iz Leobena, tako da je Austrija zadržala Dalmaciju i Boku. Ovaj ugovor neočekivano je otvorio novo poglavlje u austrijsko-mađarskim odnosima. Dalmacija je bila nova tekovina carske krune, koju je ona nastojala da drži pod svojom direktnom kontrolom. Ugarsko plemstvo, koje je činilo naoštiju opoziciju centralističkoj politici, pozivalo se na činjenicu da je ranije Dalmacija pripadala Ugarskoj. Stvorena je opozicija politici Beča, koja je tražila prisajedinjenje Dalmacije i Boke Ugarskoj (Butorac 1938a, 175–176). To je uticalo na izdvajanje još jedne političke struje – prougarske. Kao njenog najvećeg zagovornika u Budvi Pisani je naveo Mirislava Zanovića (Pisani 1893, 69). Butorac je takođe Mirislava smatao pristalicom prougarske politike, zbog čega je od strane austrijskih vlasti bio stavljen pod nadzor (Butorac 1938a, 176).

Grof Zanović, ali nije navedeno tačno koji, pominje se kao emisar u jednom sporu koji su austrijske vlasti vodile s vladikom oko prava posedovanja manastira u Mainama. On je sredinom oktobra 1798. preneo poruku crnogorskom vladici da će crkva u Mainama ostati pod austrijskom vlašću. Vladan Đorđević nije naveo o kome se tačno članu ove porodice radilo, već je i njegovu grofovsku titulu zabeležio pod navodnicima (Đorđević 1912, 160), što delimično ukazuje da se radilo o Mirislavu.

Austrijske vlasti nisu se pokazale uspešnim u zavođenju reda i poretka na bivšim mletačkim teritorijama. Tu činjenicu za Veneciju i Dogado¹⁶ dokazuje istraživanje Mikelea Gotardija (Gottardi 1999). Isto se može reći i za Dalmaciju, što je potvrdio u svoje vreme Jovan Katalinić (Cattalinich 1841, I, 66–67), kao i Boku. „U prvoj godini svoje vladavine Austrija nije uspela uknuti staru upravu već je sva vlast u Boki bila u rukama vojske i generala Bradyja” (Ivković 2011, 190). Nije se bitno promenilo upravno i sudsko uređenje, tako da su sve odredbe i zakoni doneti u tom periodu ostali provizornog karaktera (Oršolić 2013, 35). Jedna od prvih odredbi koje je doneo Matija Rukavina, uređujući prilike u Budvi, bila je da Mirislavu Zanoviću poveri dužnost njenog upravnika. On se zbog optužbi koje su se pojavile protiv njega, kao i zbog loših odnosa sa Markantonijem Bubićem, povukao s tog položaja. Na kraju je taj položaj bio poveren Antunu Zanoviću, koji je na položaju prvog čoveka Budve ostao do smrti 1801. (Breyer 2020, 172). Pavao Butorac je njegovo imenovanje prečutao. Butorac je doduše naveo da je jedna od prvih mera austrijskih vlasti u Budvi bila usmerena na uvođenje tela *Località* u koje su trebali da uđu tri plemića i tri građana. Jedno mesto ponuđeno je i Antunu Zanoviću, ali je on odbio ponuđeni položaj. Na tome se završava i navod Butorca u vezi tog slučaja (Butorac 1938a, 183).

¹⁶ Od *Il Dogado*, koji je obuhvatao upravnu oblast samog grada Venecije, odnosno obližnja ostrva i širu okolinu na kopnu.

Kratkotrajna ruska vladavina Bokom (1806–1807)

Mirovnim ugovorom u Požunu (Bratislavi) potpisanim 26. decembra 1805. Austrija se odrekla Dalmacije i Boke, koje su pripale Francuskoj. Nakon toga usledila je primopredaja vlasti (Antoljak 1952). Prema ugovoru u Kampo-Formiju Jonska ostrva pripala su Francuskoj (Dajč 2016, 57 i dalje). Rusija kao protivnik Francuske nije priznavala taj ugovor, zbog čega je poslala u Sredozemlje flotu pod komandom admirala Fjodora Ušakova (Kovačević 1971, 60). Ruska vojska uspjela je da zavlada Jonskim ostrvima, što je stvorilo poprilično nezgodnu situaciju na Mediteranu, koja je imala odraza i na Jadransko more, jer su ta ostrva, posebno Krf, kontrolisali ulaz u ovo more. Da bi opravdala to osvajanje ruska vlada poslala je deo svoje baltičke flote pod komandom admirala Dmitrija Nikolaeviča Senjavina (1763–1831). Izvori ruske provenijencije kao glavno opravdanje upadu svoje flote u Boku navode činjenicu da su Francuzi prilikom zavođenja vlasti u Boki „naišli na otpor Bokelja koji su rešili da nipošto ne puste Francuze” (Kovačević 1971, 61). Ruska vojska 4. marta 1806. okupirala je Boku, koju je držala do 12. avgusta 1807. (Ivković 2011, 191). Kako je francuski general Gabriel Žan Žozef Molitor (*Gabriel Jean Joseph Molitor*, 1770–1849) naveo: „Grad Kotor je od strane Austrijanaca dat u ruke Rusima i ovi su ga zauzeli kao da im je bio dat nekim ugovorom” (Curač 2008). Francuzima je najveću smetnju u uspostavi vlasti nad Bokom predstavljala tada već tradicionalna naklonost Crnogoraca prema Rusiji (Pavičević 1985). Jedan od vodećih ruskih istoričara svog vremena, Tarle, rusko osvajanje Boke razumeo je kao posledicu Napoleonove pobeđe kod Austerlica, kada je on pokušao da se učvrsti u jugozapadnoj Evropi. Iz tog razloga je, po ovom istoričaru, kao odgovor na splet okolnosti ruska politika nastojala da se suprotstavi Napoleonovim planovima (Kovačević 1971, 67).

U Paštrovićima je preovladala suprotna orijentacija (Kovačić 1878, I, 67–68). Proglas Stefana Sankovskog, upućen 25. maja 1806. komunitadu Paštrovićkom, otkiva da se njegovi pripadnici nisu odazvali pozivu ruskih vojnih vlasti „da brane barjak našeg slavnog Imperatora” (Kovačić 1878, I, 67). U tom periodu Mirislav se najmanje pominje. Kao simpatizer Francuza uhapšen je od strane ruskih vlasti, te je jedno vreme proveo u zatvoru (Prpić 1964, 233). Predrag Kovačević je, u proceni prilika tokom ruske vladavine Bokom, naveo da su njome stvarno upravljali Bokelji i da se Rusi nisu mešali. Shodno tome, on je procenio da je od februara 1806. do avgusta 1807. vlast u Boki bila u pravom smislu „domaća” (Kovačević 1971, 76). Prilike je korenito izmenio ruski poraz kod Fridlanda, koji je doveo do sklapanja tilzitskog mirovnog ugovora (Kovačević 1971, 76). Tek nakon prvih naznaka da će Francuzi ući u Boku, od opata Kojovića i Mirislava Zanovića potekla je ideja koju su 1807. predložili Miletiću o potrebi da se pošalje barka u vode sela Sasi (Sassi) u hercegnovskom kraju, da bi donela vesti o tome šta se stvarno događa (Kovačić 1878, II, 37).

Mirislav Zanović u vreme francuske uprave Bokom (1807–1814)

Ugovorom u Tilzitu (7. jul 1807) Rusija se odrekla Jonskih ostrva i Boke, koji su pripali Francuskoj kao i Dalmacija. General August Marmon (*Auguste Frédéric Louis Viesse de Marmont*, 1774–1852) sa svojih 35 godina imenovan je vrhovnim zapovednikom francuske vojske u Dalmaciji, uključujući i Boku, koji je na tom položaju ostao 34 meseca (1806–1809) (Baras 2011, 199). Kada su početkom avgusta 1807. Francuzi ušli u Boku dočekala ih je istaknuta trobojka (Prpić 1964, 233), zastava koju je usvojila revolucionarna vlada nakon ukidanja monarhije. U Budvi je 10. avgusta svečano razvijen francuski barjak, a francuska vojska ušla je u grad dva dana kasnije (Breyer, 2020, 174). I prema Kojoviću Francuzima je prilikom ulaska u Budvu priređen svečani doček. Isti izvor navodi da se zapovednik francuskih snaga u mestu smestio u kuću grofa Zanovića (Kovačić 1878, II, 45, 46). Mirislavu je pripala značajna uloga u Budvi u vreme francuske vladavine. On je delovao kao posrednik između lokalnog stanovništva i francuskih vlasti. Budući da je lično poznao Petra I, Mirislav je delovao i kao zvanični posrednik u pregovorima s vladikom. On je u svojstvu prevodioca prisustvovao zvaničnom razgovoru Marmona i Petra I, vođenog 11. avgusta 1807. (Prpić 1964, 233).¹⁷

General August Marmon dobio je zadatak da zavede privremenu upravu u Boki. Jedna od njegovih prvih mera odnosila se na davanje opšte amnestije onima koji su u borbama učestvovali na strani Rusa (Lekić 1962, 45). Trudio se da izgradi efikasnu upravu, uredi obrazovanje, uvede građansko pravo i reorganizuje sudstvo (Magyar 1987, 83, 102). On je 27. avgusta izdao *Uredbu o privremenom uređenju Boke*. Boka je podeljena na tri administrativne oblasti – kotorsku, hercegnovsku i budvansku (Ivković 2011, 191). Kao posledica te mere imenovan je delegat u Kotoru i dva vice-delegata – u Budvi i Herceg Novom (Pisani 1893, 282). Budvanskom kantonu, osim grada Budve i tri opštine (Maine, Pobori i Brajići), priključeni su Paštrovići i dve grbaljske knežine (Bojkovića i Ljubanovića) (Butorac 1938b, 15–16).

Svakako najznačajnija uloga Mirislava bila je posredovanje između francuskih vlasti i Crnogoraca. Na tom polju posebno se istakao onog trenutka kada je povedena reč o postavljanju francuskog konzula u Crnoj Gori. Pregovori su izvesno vreme vođeni, ali su propali (6. avgusta 1808), nakon što je francuska vlast u jednu provinciju odlučila da inkorporira delove nekadašnje Dubrovačke republike i Boke Kotorske (Prpić 1964, 234). Radoslav Raspopović, koji se tim

¹⁷ Za to postoje realne naznake u Marmonovim Memoarima, u kojima je on 10. avgusta 1807. zabeležio: „Izgleda da je biskup od Crne Gore sklon da se ponaša mirno i da živi u dobrom razumevanju sa nama. Videćemo kada budemo u Kotoru, jer se ovaj grad snabdijeva povrćem i drvom od Crnogoraca...” (Magyar 1987, 101).

pitanjem posebno bavio, pomenuo je Mirislava jedino u svojstvu prenosioca Marmonovog pisma od 19. jula 1808. upućenog vladici. Mirislav je tada vladici obećao „sličnu uzajamnost” kako bi se utvrdilo prijateljstvo između Marmona i vladike Petra I” (Raspopović 2009, 71–72). Sudeći prema Raspopoviću, druge uloge u tim pregovorima Mirislav nije imao.

Za upravnika Budve imenovan je Mirislav Zanović, koji je na tom položaju ostao do kraja 1808, kada je ukinut položaj vice-delegata (Breyer 2020, 174). Butorac je naveo da je 27. avgusta 1807. Mirislav imenovan za vice-delegata i mirovnog sudiju. On je naveo da je Mirislav odbio položaj sudije, ali je na položaju vice-delegata ostao do 1808. Opat Kojović, savremenik dešavanja i najpouzdaniji svedok, zabeležio je da je Mirislav imenovan za mirovnog sudiju i za vice-delegata Budve, a da se nakon osam meseci obavljanja dužnosti mirovnog sudije povukao, dok je dužnost vice-delegata obavljao do trenutka kada su vlasti ukinule tu funkciju (Kovačić 1878, II, 47). Dok je bio na tom položaju sastavio je i *Detaljni pregled Crne Gore* (Breyer 2020, 174). Mirislav je s položaja vice-delegata 2. oktobra 1807. upozorio vlasti u Kotoru da Brajići remete poredak (Mijušković 1954, 331). Brajići, koji su činili integralni deo upravne oblasti za čijeg je vice-delegata bio imenovan tokom francuske vladavine, ostali su samo nominalno vezani za vlast. Kada su Paštrovići odbili krajem te godine da daju ljude u mornaricu, Zanović je preporučio da treba prestati s ubeđivanjima i primeniti oštrije mere. Kada je 3. marta 1808. u Budvu stigao deo francuskog Istočnog puka, porasle su nade Zanovića u uspeh realizacije naredbi francuske provincijske vlade. Slavko Mijušković je smatrao da je Mirislav nastojao da spreči ujedinjenje podanika iz Brajića i oblasti pod svojom jurisdikcijom s osmanskim podanicima i da u slučaju napada oni ostanu lojalni podanici. Zanovićeva pisma iz tog perioda otkrivaju da je on nastojao da sa Petrom I održi dobre odnose, prenoseći svojim nadređenima vlastitu impresiju da je vladika sklon francuskim interesima (Mijušković 1954, 332–334).

Kada je 27. avgusta 1807. u Kotoru izdata naredba o izgradnji kolskog puta kroz Boku, Zanoviću je pripala odgovornost da vrbuje deo radnika iz svog vice-delegatstva za javne radove. Radovi na teritoriji budvanskog kantona započeti su marta naredne godine. Osim što je trebalo da okupi 300 radnika, Zanoviću je naređeno da imenuje jednog nadzornika javnih radova, dok je za drugog vlast u Kotoru imenovala Jova Ljubanovića, za koga se znalo da je odan francuskim interesima (Mijušković 1954, 335). Izgradnja puta kroz Boku pokazala se kao veliko iskušenje za Zanovića, koji nije uživao autoritet u dve grbaljske knežine, zbog čega je 3. aprila 1808. podneo ostavku (Mijušković 1954, 336). U Brajićima je došlo do pobune. Pop Đuro Lazarović s ostalim istaknutim Brajićima optužen je da je bio u dosluhu s osmanskim vlastima da bi njihovu teritoriju podveli pod osmansku vlast. Izdata je naredba za njegovo hapšenje, dok je Zanoviću pripala uloga da izvrši taj čin. Nakon propasti prvog pokušaja njegovog hapšenja, pop Lazarović je našao utočište u Brajićima. Mirislavu je stigao nalog da izvrši njegovo

hapšenje i da od komandanta Budve traži onoliko vojnika koliko bude proceni da će mu biti potrebno (Mijušković 1954, 343). Zanović je zahtevao od kneza Brajića da ode u Zadar i traži oprost od tamošnjih vlasti, ali je ovaj to odbio. Nakon toga, Mirislav se pokazao potpuno nemoćnim za bilo kakvu akciju. U napadu na Brajiće 22. avgusta 1808. Mirislav nije učestvovao (Mijušković 1954, 347).

Oktobra 1807. Mirislav je otputovao u Kotor, a povod je bio jednostavan. Već u to vreme pominjana je mogućnost ukidanja položaja vice-delegata u sklopu reorganizacije uprave u provinciji. Konačno, 7. novembra stigao je dopis kojim je bilo naređeno ukidanje položaja vice-delegata u Budvi i Herceg Novom (Kovačić 1878, II, 49). Nove organizacione mere sprovedene su nakon što je francuska vlast 31. januara 1808. ukinula Dubrovačku republiku, dok je od njenih teritorija i Boke formirana nova upravna oblast pod upravom Dominika Garanjina, Trogirana iz istaknute porodice i odanog sledbenika ideja Revolucije. Boka i dubrovačka teritorija postale su dve pokrajine jedne upravne oblasti (Ivković 2011, 191). Krajem 1808. dogodila se značajna misija Mirislava Zanovića. On je s Antunom Kojovićem poslat kao delegat Paštrovića Garanjinu s predlogom da im vlast prizna povlašćeni položaj koji su uživali u vreme mletačke vlasti. Konkretno, slučaj je poveden zbog zahteva Paštrovića da budu izuzeti od plaćanja nekih poreskih obaveza. Garanjin je u njihovom slučaju bio jasan i rigorozan. Zbor na kome su Paštrovići formulisali svoje zahteve i doneli odluke Garanjin je proglasio nelegalnim, jer nije bila dobijena dozvola vlasti za njegovo sazivanje (Mijušković 1958, 299).

Stojan Novaković objavio je 1898. u *Spomeniku SKA* rad: „Francuske službene beleške o zapadno-balkanskim zemljama iz 1806.–1813.“. On je bio među prvim istoričarima koji je sagledao delovanje Mirislava na temelju francuskih dokumenata. Novaković je naveo da ga Pizani na jednom mestu svrstava u jakobince, na drugom navodi da je bio ugarski čovek, a na trećem da je bio sklon crnogorskom vladici Njegošu (Novaković 1898, 132). Novaković je ocenio da je Mirislav „bio čovek bez ikakvih političkih ubeđenja“. Mirislav je za sebe u pismu napisanom u Parizu 9. septembra 1810. naveo da je do tada obavljao određenu službu u interesu Francuske (Novaković 1898, 133). Njegov položaj u vreme francuske uprave Budvom objasnio je Kojović, koji je zabeležio da je Mirislava veoma cenio general Marmon, kao i potonji francuski upravnici. Kojović ga je predstavio kao „podanika istaknutih sposobnosti“, koji je tokom vršenja obe dužnosti uživao poštovanje stanovnika (Kovačić 1878, II, 48). Međutim, sam Marmon nije preterano cenio Mirislava, o čijoj je prošlosti bio dobro obavešten.¹⁸

¹⁸ „ Dans le nombre des députés, se trouvait un nommé Zanovich, que nous avoins tiré des cachots de Venise, et trouvé sous les plombs à notre entrée dans cette ville. Lui et toute sa famille ont eu la plus singulière destinée; exemple marquant de l'influence de l'organisation sur les facultés: j'ai raconté ailleurs les circonstances extraordinaires qui la concernent ” (Marmont 1857, t. III, 427).

Mirislav je bio predstavnik Kotora (Boke) u delegaciji Ilirskih provincija, koja je boravila u Parizu od juna do decembra 1810. (Pisani 1893, 337), što je u kratkim crtama pomenuo i Brejer (Breyer 2020, 178). I Pavao Butorac je zabeležio da je Mirislav bio delegat Budve u Parizu, ali je izostavio da se detaljnije pozabavi karakterom njegove misije (Butorac 1938b, 13). Da bi opravdao svoje zahteve, i ujedno podigao vlastiti ugled, naveo je da nikada nije „nosio oružje protiv Francuza”. Doslovno protumačeno, mislio je na kratkotrajnu rusku vladavinu Bokom. U svoje zasluge ubrojio je i to „da je opštinu Paštrovićsku podgovorio da protiv njih oružje ne prihvati” kao i to da je hteo da uvede generala Loristona u Budvu kroz prozor svoje kuće, koja je gledala na more (Novaković 1898, 134). Mirislav je posetu Parizu iskoristio da svoje usluge nadoknadi dobijanjem nekog položaja u upravi. Tom prilikom je francuskoj vladi dostavio *Spis o Crnoj Gori*, koji je trebao da je upozna a prilikama u Boki (Novaković 1898, 134).

Nova reforma provincijske uprave izvršena je nakon mira u Šenbrunu (14. oktobar 1809), kada su osnovane Ilirske provincije (*Les Provinces illyriennes*) sa sedištem u Ljubljani. Od tog trenutka zemlje koje su činile Ilirsku kraljevinu direktno su potčinjene Francuskoj (Oršolić 2013, 44). Kako je ukazano, Ilirske provincije bez Napoleona ne bi ni postojale, dok su pojedini kao glavno opravdanje njihovom nastanku naveli vojni i ekonomski razlog (Pivec Stelè 1930, 10). Dve godine kasnije (15. april 1811) donet je Dekret o njihovoj organizaciji.¹⁹ Jednu od Ilirskih provincija činila je i Provincija Dubrovnik, koja je obuhvatila teritoriju Dubrovnika, Boke, dubrovačkih ostrva i Korčule. Ova provincija bila je podeljena na tri okruga – Dubrovnik, Kotor i Korčulu (Ivković 2011, 192).²⁰ Francuske vlasti sastavile su 1812. popis naselja i stanovništva. Prema tom popisu upravna oblast Budve imala je dve komune (opštine). Prvu je činila Budva, koja je u to vreme imala 2.200 stanovnika. Budvansku opštinu činila su četiri naselja (Budva, Maini, Brajići i Pobori). Druga opština bili su Paštrovići – jedno naselje sa 2.080 stanovnika (Ivković 2011, 193). Brejer je naveo da je krajem francuske vladavine Budvom Mirislav Zanović obavljao funkciju nadzornika francuske državne lutrije u gradu (Breyer 2020, 180).

Umesto zaključka

Frančesko Maria Apendini, u radu o istaknutim Kotoranima štampanom 1811, od svih članova porodice Zanović zabeležio je jedino Stjepana (Apendini 1811, 47). Bez navođenja podataka o njegovom životu Apendini mu se divio

¹⁹ Tačnije ona se delila na šest građanskih provincija (Koruška, Kranjska, Istra, građanska Hrvatska, Dalmacija, Provincija Dubrovnik, i kao sedma provincija Vojna Hrvatska (Ivković 2011, 192).

²⁰ Ona se delila na 10 kantona – Dubrovnik, Cavtat, Kotor, Herceg Novi, Budva, ostrvo Mljet, Slano, Pelješac, Korčula i Lastovo (Ivković 2011, 192).

isključivo zbog njegovih literarnih sposobnosti (Appendini 1811, 49). Ivan Pederin smatra da je Marmon „na savet masona Ivana Luke ili Gianluce Garagnina podupirao hrvatski filološki rad Francesca Marije Appendinija” (Pederin 2003, 296). Simeon Ljubić je, od svih članova porodice Zanović, nekoliko stranica posvetio jedino Stefanu (Gliubich 1856, 317–319). Ljubić je među prvima naveo sva dela koja su u tom trenutku (1856) pripisana Stefanu u autorstvo, uz navod pojedinih epizoda iz njegovog života. Nijedan od njih dvojice nije pomenuo Mirislava. Vanda Babić, kao jedan od značajnih pomaka u vreme francuske uprave Bokom, navela je da je u tada u Kotoru osnovana masonska loža (Loža sv. Ivana – prijatelja slobode). Ona je za njene osnivače navela Mirislava Zanovića i Antuna Kojovića, koji su prema ovoj autorki bili značajnije ličnosti tog perioda (Babić 1997, 319).²¹ Na drugom mestu za Mirislava tvrdi da je bio „borac za sjedinjenje Boke, odnosno Dalmacije s Hrvatskom, protivnik Mlečana, slobodni zidar, kozmopolit s izraženim avanturističkim crtama” (Babić 1997, 323). Proučavanjem istorijskih izvora, čiji je deo relativno zanemaren, te na osnovu toga što su utvrdile generacije istoričara od profesije, takvi i slični zaključci moraju da se koriguju.

Preloman momenat za Boku nastupio je početkom septembra 1813, kada je vladika Petar I odlučio da pokrene Crnogorce na oslobađanje Boke od Francuza. „Budvanski garnizon Hrvata” na vest o približavanju vladike gradu skinuo je francusku zastavu i istakao austrijsku (Berić 1950, 386). Budva je oslobođena 21. septembra, kada je crnogorska vojska zaposela grad. Tri dana nakon ulaska u grad vladika je skinuo austrijsku i istakao rusku zastavu (Berić 1950, 386). Ubrzo su i drugi gradovi u Kotorskom zalivu oslobođeni, izuzev Kotora. Brejer je naveo da su Crnogorci po ulasku u Budvu opljačkali kuće onih stanovnika koji nisu skrivali profrancusko opredeljenje, tako i kuću Mirislava Zanovića (Breyer 2020, 180).

U Dobroti je 10. novembra održana skupština predstavnika Crne Gore, Budve, Paštrovića i Boke koja je proklamovala prisajedinjenje Boke Crnoj Gori (Bojović 1983, 71–72). U dokumentu koji je navedenog dana izdat (odnosno, 29. oktobra po starom kalendaru), kao jedan od potpisnika „za grad Budvu” javlja se i Mirislav konte Zanović.²² Od većeg značaja je navod u istom dokumentu, koji glasi: „Francuska se podrazumjeva za uvijek isključena kao država kojoj bi se naše dvije pokrajine mogle podložiti, jer bi više voljele da zajedno nestanu u bilo kojoj nesreći nego da ponovo padnu pod galsku tiraniju” (Bojović 1983, 73). Time se Mirislav i zvanično odrekao svoje pro francuske političke orijentacije.

²¹ Pavao Butorac u tom pogledu izneo je nešto drugačije podatke; videti Butorac (1938b, 55–57).

²² „Mirislav graf Zanović za Komunitad od Budve” (Breyer 2020, 182); videti i: Butorac (1938b, 87).

Istim činom završilo se jedno poglavlje u istoriji Dalmacije i Boke Kotorske koje je bilo obeleženo početnim naporima u pojavi i propagiranju revolucionarnih ideja, potom nametanjem vladavine utemeljene na tim principima, i na kraju krahom te politike, kada se Francuska i *de facto* povukla iz jadranskog primorja. Isti period od dve decenije omeđuje delovanje Mirislava Zanovića, za koga je najčvršćim argumentima vezan uspon i pad frankofilske političke opcije u Boki. Boravak u Francuskoj opredelio je njegovo buduće delovanje. Stalna smena vlasti u Boki u poseban plan istakla je njegovu ličnu orijentaciju, doprinoseći da današnji istoričari njegovo delovanje posmatraju drugačijim očima, nego što je to ranije bio slučaj. Mirislav je bio izdanak svog vremena na koga je dekadencija države, čiji je podanik bio, ostavila iste posledice kao i kod ostalih članova njegove porodice. Ležernost, samoljublje, prihvatanje prosvetiteljskih ideja, i pre svega strast prema kocki i smutnim radnjama u dolaženju do novca, nisu predstavljali retkost u tadašnjoj karakterologiji duždevih podanika. Svet u vlastitoj dekadenciji, u kome je venecijansko društvo tavorilo, ostavio je posledice na sve njegove pripadnike, u čemu ni Antun Zanović nije predstavljao izuzetak. On je takav sistem vrednosti usadio svojim sinovima. Slučaj Mirislava odstupa po tome što je on bio najmlađi od svoje braće. Dok su ostala braća jedan za drugim nestajala, Mirislavu je prepušteno da svoj duh formira u okolnostima koje je Revolucija proizvela, koristeći se istom. Njegovo delovanje otkriva čoveka koji je umeo da kalkuliše, ne prepuštajući političkim strastima da umanje njegovu želju za sticanjem koristi kad god su okolnosti to dozvoljavale.

Od ubeđenog frankofila, koji je vrhunac ostvario u vreme francuske vladavine kada je stekao određene funkcije, dolaskom Austrijanaca u Boku Mirislav se našao u nezavidnom položaju. Nove vlasti počele su da se svete frankofilima, zbog čega je Zanović završio u zatvoru u Dubrovniku, da bi potom bio prebačen u Zadar (Breyer 2020, 184). Iz zatvora je oslobođen novembra 1816, ali su Austrijanci odredili nadzor nad njegovim kretanjem i prepiskom. No on je do tada promenio stranu i političko opredeljenje, postavši austrijski penzioner. Nakon toga vesti o njemu postaju ređe. Bez političke funkcije i pod stalnim nadzorom, premda je tih godina češće boravio u Kotoru, u potpunom zaboravu smrt ga je zatekla 29. decembra 1834 (Breyer 2020, 188–189). Njegovom smrću ugasila se i porodica Zanović.

Izvori

Archivio di Stato di Venezia, Senato, Dispacci, Provveditori da Terra e da Mar e altre cariche, b.

467 (ex 662) [naziv fascikle: Dispazi Proved[it]r General In Dalmazia z. Andrea Querini da 26 7bre 1795 usque p[r]imo Xmbre 1796].

ASV, Collegio, Relazioni, b. 70; dostupno na javnom domenu: www.statodamar.it; poslednji put pristupljeno 26. 10. 2021.

Reference

- Antoljak, Stjepan. 1952. „Predaja Dalmacije Francuzima 1806”. *Rad JAZU* 288, n.s. 4: 167–183.
- Appendini, Francesco Maria. 1811. *Memorie spettanti ad alcuni uomini illustri di Cattaro*. Ragusa: Presso Antonio Martechini.
- Babić, Vanda. 1997. „Kulturni život Boke Kotorske uoči Preporoda”. *Dani Hrvatskog kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu* 23 (1): 317–327.
- Baras, Frano. 2011. „Dalmatinski dani maršala Marmonta (1806.-1809.)”. U *Dalmacija za francuske uprave (1806.-1813.)*, priredili Marko Trogrlić i Josip Vrandečić, Josip, 199–220. Zbornik radova. Split, Književni krug Split, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu.
- Berić, Dušan. 1950. „Djelatnost abata Jakova Brunacija za prisajedinjenje Boke Kotorske Austriji 1813. godine”. *Istoriski zapisi* III, knj. VI, (1–2): 382–393.
- Bojović, Jovan R. 1983. „Ujedinjenje Crne Gore i Boke Kotorske 1813. godine (povodom 170. godišnjice)”. *Istoriski zapisi* XXXVI (3–4): 69–76.
- Breyer, Mirko. 1904. *Prilozi k starijoj književnoj i kulturnoj povijesti hrvatskoj*. Zagreb: U nakladi vlastite knjižare.
- Breyer, Mirko. 2020. *Antun conte Zanović i njegovi sinovi. Roman života jedne paštrovsko-budljanske porodice u pretprošlom i prošlom vijeku (1720–1834)*. Budva: JU Narodna Biblioteka Budva, 2020 (prvo izdanje 1928).
- Butorac, Pavao. 1938a. „Boka Kotorska nakon pada Mletačke Republike do Bečkog kongresa (1797–1815)”. *Rad JAZU* 264: 161–236.
- Butorac, Pavao. 1938b. „Boka Kotorska nakon pada Mletačke Republike do Bečkog kongresa (1797–1815)”. *Rad JAZU* 265: 1–154.
- Cattalinich, Giovanni. 1841. *Memorie degli avvenimenti successi in Dalmazia dopo la caduta della repubblica Veneta: con un saggio sull'amministrazione pubblica Veneta e del regno d'Italia, vol. I–II*. Spalato: Tip. Bernar. Piperata.
- Curač, Ante I. 2008. *Izveštaj generala Molitora o pohodu na Dalmaciju 1806. godine*. Hrvatski povijesni portal. Elektronički časopis za povijest i srodne znanosti; dostupno na javnom domenu: <https://povijest.net/2018/?p=3009>; ova verzija ne poseduje paginaciju (poslednji put pristupljeno 27. 10. 2021).
- Dajč, Haris. 2016. *Sumrak starog Mediterana. Jonska ostrva 1774–1815*. Beograd: Heraedu.
- Dandolo, Girolamo. 1855. *La caduta della Repubblica Venezia, ed i suoi ultimi cinquant'anni, vol. I–II*. Venezia: Co' tipi di Pietro Naratovich.
- Dragičević, Risto J. 1949. „Istoriska građa. Dokumenti iz arhive crnogorskih guvernera”. *Istoriski zapisi* IV (3): 157–179.
- Đorđević, Vladan. 1912. *Crna Gora i Austrija u XVIII veku*. Beograd: SKA.
- Gliubich, Simeon. 1856. *Dizionario Biografico degli uomini illustri della Dalmazia*. Vienna: Rod. Lechner librajo del I. R. Università.
- Gottardi, Michele. 1999. „Peculati, corruzioni e ordine pubblico a Venezia nel primo governo austriaco (1798–1806). *Acta Histriae* VII (1): 599–608.
- Hrabak, Bogumil. 1995. „Pomorstvo, gusari i bogoštovlje u Paštrovićima (XV–XVIII vek)”. *Istorijski zapisi* LXVIII (4): 103–155.

- Ivetić, Egidio. 1995. „La Dalmazia nelle Anagrafi Venete (1766–1775)”. *Atti*, XXV: 301–350.
- Ivković, Frane. 2011. „Ustroj uprave u Boki kotorskoj od francuske uprave 1807. do kraja Druge ustrijske uprave 1918. godine”. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* LIII: 189–200.
- Kovačević, Predrag. 1971. „Flota admirala Senjavina u našim vodama – Ruska uprava u Boki (od 28. januara do avgusta 1807. god.)”. *Boka: zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti* 3: 59–78.
- Kovačić, Risto. 1878. *Prilozi za povjesnicu Boke Kotorske, vol. I–II*. Dubrovnik: Pečatnja Dr. Pretnera.
- Kocić, Marija. 2017. „Razbojništvo u Dalmaciji u vreme generalnog providura Alvizea Foskarija (1777–1780)”. *Beogradski istorijski glasnik* 8: 63–84.
- Kocić, Marija i Dalibor Elezović. 2018. „Uspon Mahmud-paše Bušatlije kao odraz krize osmanskog državnog sistema”. *Baština* 46: 291–306.
- Kocić, Marija i Dalibor Elezović. 2020. „Topla at the Beginning of the XVIII Century – An Example of the Integration of the Newly Conquered Area Into the Administrative System of Venice”. U *Nauka bez granica III: [međunarodni tematski zbornik]*. 3, *Istorija sveta i umetnosti*, 15–32. Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini.
- Lainović, Andrija. 1955. „Francuska štampa o Mahmud-paši Bušatliji i Crnoj Gori s kraja 18. vijeka”. *Istoriski zapisi* VIII (1–2): 339–344.
- Lekić, Danilo. 1962. „Maršal Marmon i Crna Gora”. *Istoriski zapisi*, XV, knj. XIX (1): 35–58.
- Magyar, Zoltan. 1987. „Napoleonov vojskovođa Marmon u Boki”. *Boka: zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti* 19: 79–116.
- Marmont, Auguste. 1857. *Mémoires du Maréchal Duc de Raguse de 1792 a 1832*. Paris: Perrotin, Librairie – Editeur.
- Matutinović, Lujo. 2009. *Ogledi o Ilirskim provincijama i Crnoj Gori*. Zagreb: Školska knjiga.
- Mijušković, Slavko. 1954. „Otpor Brajčića francuskim vlastima u Boki (1807–1814)”. *Istoriski zapisi*, VII, knj. X, (2): 331–363.
- Mijušković, Slavko. 1958. „Jedno namjeravano izaslanstvo Paštrovića Napoleonu I radi očuvanja starih povlastica”. *Istoriski zapisi* XI, knj. XIV, (1–2): 295–300.
- Novak, Grga. 1940. „Pokret za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom (1797–1814)”. *Rad JAZU* 269: 1–110.
- Novaković, Stojan. 1898. „Francuske službene beleške o zapadno-balkanskim zemljama iz 1806.–1813”. *Spomenik SKA XXXI*: 128–152.
- Oršolić, Tado. 2013. *Vojna Dalmacija u 19. stoljeću. Vojska, teritorijalne snage, žandarmerija (1797. – 1914.)*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Pavičević, Branko. 1956. „O prvom pohodu Mahmuta Bušatlije na Crnu Goru”. *Istorijski časopis* 6: 153–167.
- Pavičević, Branko. 1985. „Crna Gora i Boka Kotorska od Požunskog do Tizlitskog ugovora, 1805–1807”. *Istoriski zapisi XXXVIII* (3–4): 5–55.
- Raspopović, Radoslav. 2009. „Pokušaj osnivanja francuskog konzulata na Cetinju 1807 [1808]”. *Istoriski zapisi LXXXII* (3–4): 65–74.

- Pederin, Ivan. 1999. „Austrijska tajna policija u izgradnji političkih i intelektualnih elita”. *Acta Histriae* VII (1): 619–632.
- Pederin, Ivan. 2003. „Otpor francuskoj vlasti u Dalmaciji i Ilirskim pokrajinama poslije 1806.” *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 45: 291–308.
- Pederin, Ivan, 2011. „Juraj Matutinović i drugi Napoleonovi savjetnici za ilirske pokrajine i Bosnu, te problemi prodora na jugoistok”. U *Dalmacija za francuske uprave (1806.-1813)*, priredili Marko Trogrlić i Josip Vrandečić, 221–250. Zbornik radova. Split, Književni krug Split, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu.
- Pisani, Paul. 1893. *La Dalmatie de 1797 à 1815. Épisode des conquêtes Napoléoniennes*. Paris: Alphonse Picard et fils.
- Pivec Stelè, Melitta. 1930. *La vie économique des Provinces Illyriennes*. Paris, Bossard. digitalizovano zahvaljujući: <http://www.dlib.si>; dostupno na javnom domenu: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-2LWS2712>; posljednji put prisutpljeno 27. oktobra 2021.
- Prpić, George J. 1964. „French rule in Croatia:1806–1813”. *Balkan Studies* 5: 221–276.
- Rovinski, Pavel A. *Stjepan Anibal Zanočić, avanturista XVIII stoljeća*; rad dostupan na javnom domenu montenegrina.net; uz rad nisu navedeni bibliografski podaci; posljednji put pristupljeno 27. oktobra 2021.
- Safonov, Nikola. 1988. *Ratovi na Jadranu 1797–1815*. Beograd: Pomorska biblioteka.
- Samardžić, Nikola, Mila Medigović-Stefanović, Zlata Marjanović i Dušan Medin. 2018. *Kulturna istorija Paštrovića*. Beograd: Heraedu.
- Scarabello, Giovanni. 1998. „La Municipalita democratica”. In *Storia di Venezia. Dalle origini alla caduta della Serenissima, t. VIII: L ‘ultima fase della Serenissima*, edited by Pietro del Negro and Paolo Preto, Roma: Istituto della Enciclopedia italiana; rad dostupan na javnom domenu: https://www.treccani.it/enciclopedia/l-ultima-fase-della-serenissima-la-politica-la-municipalita-democratica_%28Storia-di-Venezia%29/; ova verzija rada ne poseduje paginaciju; posljednji put pristupljeno 27. oktobra 2021.
- Stanojević, Gligor. 1955. „Venecijaiaustrisko-crnogorski odnosi krajem XVIII vijeka”. *Istoriski zapisi* IX (1–2): 39–65.
- Stanojević, Gligor. 1956. „Nekoliko statističkih podataka o Boki Kotorskoj iz sredine XVIII stoleća”. *Spomenik SANU* CV: 27–39.
- Stanojević, Gligor, i Milan Vasić. 1975. *Istorija Crne Gore, knj. III: Od početka XVI do kraja XVIII vijeka*. Titograd: CANU, Redakcija za istoriju Crne Gore.
- Tentori, Cristoforo. 1799. *Raccolta Cronologica-ragionata di documenti inediti, che formano la Storia Diplomatica della rivoluzione e caduta della Repubblica di Venezia, vol I–II*. Augusta.
- Tomanović, Lazar. 1901. „Događaji u Boki Kotorskoj od 1797. do 1814. K istoriji Crne Gore toga doba”. *Književni list* 1 (1): 20–27.
- Tomić, Jovan N. 1933. „Boka Kotorska i Francuska revolucionarna propaganda 1793”.

Marija Kocić
Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia
marija.kocic@f.bg.ac.rs

*French Influence in the Bay of Kotor
at the End of the 18th and the First Years of The 19th Century:
The Activities of Mirislav Zanočić*

The paper discusses the activities of Mirislav Zanočić, the leader of the pro-French political faction in the Bay of Kotor at the end of the 18th and the first years of the 19th century. This research indicates that the first reliable data on his pro-French orientation date back to the end of 1793. At that time, the general provisor of Dalmatia, Alvize Marin, was warned about individuals in Boka, who were suspected of feeling sympathy towards the Revolution and its ideas. In October 1795, Mirislav tried to launch a rebellion, motivated by the ideas of brotherhood and freedom. This revolt was aimed at liberating certain areas on the border from Ottoman servitude. It was quelled, while Mirislav was kept in prison for some time, in Venice. He was released after the French conquered the city and sent to Budva to propagate the ideas of the Revolution and work to win over the local population.

The paper also discusses its position during the first Austrian (1797–1805), Russian (1806–1807) and French (1807–1813) rule in Boka. Although the Austrian authorities harbored suspicion of Mirislav, he managed to survive thanks to the influence of his father, Count Antun Zanočić, who was appointed manager of Budva. Mirislav found himself in the most difficult position during the Russian rule, when he spent some time in prison. He reached the peak of his rise in the political life of Boka during the French rule, when he was appointed to certain administrative positions in Budva. After France lost all illusions about the possibility of the survival of its government in Boka, Mirislav, thanks to good relations with Bishop Petar I Petrović-Njegoš, changed sides in 1813, denying any support to France. In the years that followed, Mirislav was relegated to the background. He spent a short time in prison in Dubrovnik, after which he was released, but was placed under surveillance by the Austrian authorities for the rest of his life.

Keywords: Mirislav Zanočić, France, Venice, Austria, Russia, Montenegro, Budva, Pastrovichi

*L'influence française dans la Baie de Kotor vers
la fin du XVIIIe et les premières années du XIXe siècle:
activité de Mirislav Zanović*

L'objet de ce travail est une analyse de la présence et de l'action des partisans du nouveau gouvernement révolutionnaire français dans Boka Kotorska à la charnière du 18e et du 19e siècle. Le travail présente sous un nouvel éclairage l'action de certains membres de la famille Zanović. Son objectif est de rendre compte du fait que dans Boka à cette époque-là il y avait des partisans de la Révolution française et des valeurs qu'elle proclamait, puis un accent particulier a été mis sur l'activité de Mirislav Zanović. Plusieurs documents conservés dans les rapports d'Antonio Querini, provéditeur extraordinaire à Zadar, témoignent de ses activités. Dans l'article sont également analysés les événements qui ont suivi l'abolition de la République de Venise, marqués par plusieurs changements au pouvoir, puis une tentative est faite d'expliquer la position et l'activité de Mirislav Zanović au cours de chacun d'eux.

Mots clés: Mirislav Zanović, la France, Venise, l'Autriche, la Russie, le Monténégro, Budva, Paštrovići

Primljeno / Received: 17.11.2021.

Prihvaćeno za objavljivanje / Accepted for publication: 1.02.2022